

Oud Deventer

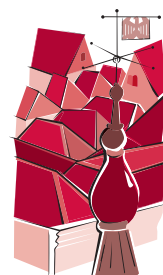
Nieuwsbrief van de Stichting Oud Deventer

Hoek Putmanstraat/Nilantstraat, huizen in het groen

PAG. 2 *Van de redactie/voorzitter* PAG. 3 *Drie kandidaten voor de Oud Deventer Harry Rademaker Prijs*
PAG. 6 *Wederopbouwijken, toekomstbestendig?* PAG. 9 *Scholen uit de wederopbouwperiode*
PAG. 12 *Boekbespreking: De Noordenbergtoren te Deventer (1487-1772)* PAG. 13 *De Fontein van Bürgi en het gemeentelijk beleid*

50 / november 2022

it is het vijftigste nummer van de *Nieuwsbrief*. U verwacht nu wellicht terugblikken en vergezichten. Maar wij hebben besloten te wachten tot het volgende nummer, dat in mei 2023 zal verschijnen.

Daar zijn twee redenen voor. De eerste is dat we nu toch al een bijzonder onderwerp hebben, namelijk de Oud Deventer Harry Rademaker Prijs, die in november zal worden uitgereikt. We geven een beschrijving van de drie kandidaten en richten ons daarbij vooral op de geschiedenis en de context van deze panden uit de wederopbouwperiode. In het meinummer zullen we verder ingaan op de wijze waarop het winnende pand is aangepast aan de eisen van de huidige tijd.

De tweede reden dat we nu niet uitgebreid stilstaan bij ons jubileum, is dat volgend voorjaar de Stichting Oud Deventer 75 jaar bestaat. De *Nieuwsbrief* zal dan in het teken staan van dit jubileum en de geschiedenis van de *Nieuwsbrief* maakt daar deel van uit.

De wederopbouwperiode gaat ons aan het hart. Twee artikelen over deze tijd sluiten naadloos aan bij het thema van de prijs. Hans Kaajan stelt de vraag hoe toekomstbestendig de wijken uit deze jaren nu zijn. Met enige inventiviteit lukt het vaak wel huizen geschikt te houden voor bewoning, voor scholen is het lastiger. Daarover gaat het volgende artikel. Het ziet ernaar uit dat vier van de vijf scholen die aan de orde komen, gesloopt zullen worden. Veel andere scholen uit de naoorlogse jaren zijn al verdwenen. Onze recensie betreft een boek van Herman Lubberding, die als coördinator archeologie betrokken was bij het onderzoek naar de Noordenbergtoren, van 1988-1998. Hij heeft heel veel informatie die er inmiddels verzameld was, bij elkaar gezet en aangevuld met nieuwe gegevens. Buitenkunst is het onderwerp van Neelco Osinga. Hij schetst hoe het een beeld vergaan is dat niet meer in de plannen paste en concludeert dat buitenkunst betere bescherming behoeft.

eze aflevering kan ik melding maken van drie verheugende zaken:

Op 18 november wordt de Oud Deventer Harry Rademaker Prijs weer uitgereikt. Deze wordt toegekend aan een persoon die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor het behoud van het Deventer cultureel erfgoed, door renovatie, door transformatie of door hergebruik van (complexen van) gebouwen. Het thema is de wederopbouwperiode.

Verder hebben we sinds mei een nieuw bestuurslid, Daaf Ledeboer.

Het derde bericht is dat we op 11 mei 2023 75 jaar bestaan en dat gaan we vieren. Rondom die datum organiseren we een symposium over de wederopbouw-architectuur. Het lijkt erop dat het nu of nooit is voor het erfgoed uit die periode. Er werd destijds in de bouw vooral gestreefd naar kwantiteit en de kwaliteit bleef daarbij nogal eens achter. Hoe moet je dan bepalen waarvoor je je als erfgoedorganisatie in moet zetten en wat je maar aan de vergetelheid prijs moet geven? Zeker in deze jaren is de opbouw van de nieuwe wijken, met afwisselende bebouwing en veel groene ruimte, een waarde op zich. Maar er zijn uiteraard ook heel andere belangen. Tijdens het symposium zullen we van zo veel mogelijk kanten de vraag belichten welke toekomst er mogelijk is voor de wederopbouw-architectuur.

Zo maken we ons zorgen over ideeën die ons ter ore komen om in het wederopbouwgedeelte van de Zandweerd nieuwe woningen bij te bouwen. Daarmee zou het karakter van de wijk ingrijpend kunnen veranderen. We willen hier zo snel mogelijk bij betrokken worden en zetten stappen om al in het voortraject ons standpunt kenbaar te kunnen maken. Dat geldt ook voor de plannen voor woningbouw op het terrein van Ben Verhaard aan de overkant van de IJssel. Daarnaast blijven we ons uiteraard bezighouden met de lopende zaken, zoals Roto Smeets, de tapijtfabriek aan de Smyrnastraat, Topicus en Senzora.

Wim Koetsveld

Ria de Oude-de Wolf
hoofdredacteur

Drie kandidaten voor de Oud Deventer Harry Rademaker Prijs

In 2014 heeft de SOD deze prijs ingesteld en dit jaar zal hij voor de derde keer worden uitgereikt. Het thema waarvoor de SOD nu heeft gekozen, is wederopbouw. Voor degenen die ons doen en laten een beetje volgen, kan dat nauwelijks een verrassing zijn, want de periode 1945-1963 houdt ons behoorlijk bezig. Niet alleen ons, ook landelijk staat de naoorlogse architectuur de laatste jaren sterk in de belangstelling. Steeds vaker wordt immers de vraag gesteld of de gebouwen nu zo langzamerhand niet rijp zijn voor de sloop.

maar ook de tegengeluiden worden sterker en er is al met succes gerenoveerd. Uiteraard is de prijs van de SOD bedoeld voor iemand die een verouderd gebouw nieuw leven weet in te blazen.

Het was nog niet eenvoudig een lijst met kandidaten samen te stellen, want veel waardevolle verbouwingen waren van veel langer dan een jaar geleden. De kwaliteit hebben wij laten prevaleren boven de tijd.

De Koningskerk, Mariënburchstraat 4

Deze kerk is in 1959 gebouwd naar een ontwerp van R.Th. van Remmen. Het was toen de rooms-katholieke Heilige Maria Koninginkerk. Bij het Mariënburchplein stond ook een aantal katholieke scholen. Aan het plein was een rijtje winkels gevestigd en het geheel was een soort enclave tussen de woonhuizen. Een plaats van samenkomst, scholen, winkels: het waren elementen die de bewoners van de wijk, in dit geval Tuindorp, een gevoel van saamhorigheid moesten geven. Alles wat ze dagelijks nodig hadden, was in hun eigen wijk te vinden. Voor de protestanten lag er een wijkcentrum aan de overkant van de Ceintuurbaan, modern vormgegeven.

De katholieke kerk verwijst juist sterk naar het verleden. De vorm is die van de vroegchristelijke basiliek, met drie beuken en zonder dwarschip. Wel zijn de beide zijbeuken voorbij de eerste smalle traveeën verbreed en de zo ontstane ruimtes werden als zijkapellen gebruikt. De fronttoren is vierkant, de ronde bogen doen romaans aan. Deze verwijzingen naar de vroegchristelijke en romaanse architectuur passen bij de voorkeur voor de traditionele bouw. Traditioneel is ook het gebruik van baksteen met op verschillende plaatsen decoratief metselwerk; in het schip aan de oostkant is zo een kruis gemetseld.

Een andere vorm van decoratie bevindt zich boven de hoofdingang. Hier is een mozaïek aangebracht met een voorstelling van Maria Koningin, van de hand van J. van Brugge. Dergelijke

De uitbreiding (foto E.Zijlstra. Idem foto boven)

verfraaiingen zijn te vinden op veel gebouwen van enige omvang uit de wederopbouwperiode. Daarvoor gold namelijk de éénprocentsregeling.

In 2015 vond hier de laatste katholieke eredienst plaats. Sinds 2017 is dit gebouw eigendom van drie kerkgenootschappen van gereformeerde

origine. De naam is gewijzigd, het interieur is aangepast en er is een zalencomplex toegevoegd tegen de zijkant van de kerk, dat recht doet aan het oorspronkelijke ontwerp.

Mozaïek met Maria Koningin (foto E. Zijlstra)

De drie appartementengebouwen, Rembrandtkade 33-104

Rembrandtkade 33-104, voorzijde

Rembrandtkade 33-104, achterzijde

De appartementengebouwen zijn een mooi voorbeeld van de architectuur uit de wederopbouwperiode. Ze dateren uit 1955 en zijn ontworpen door het bekende Deventer architectenbureau van W.P.C. en D.E.C. Knuttel. Aanvankelijk stond de Deventer bevolking nogal wantrouwend tegenover gestapelde bouw. Hoe moest het daar bijvoorbeeld met de weck, met de was, met de kolenvoorraad? In de plannen voor stadsherstel en -uitbreiding wilde wethouder Beerents wel plaats inruimen voor flats en in 1950 kreeg hij met grote moeite toestemming om twee blokken van drie etages te bouwen. Ze kwamen aan de Ceintuurbaan te staan. Het experiment bleek een groot succes, vermoedelijk mede doordat de bewoners zorgvuldig geselecteerd waren. De weg lag open naar meer flats en die kwamen er dan ook.

De gebouwen aan de Rembrandtkade staan op een toplocatie met vrij uitzicht op de IJssel. Dat past goed bij het politieke klimaat van die tijd, toen Deventer de bijnaam Moskou aan de IJssel had. De opzet van dit stuk van de Zandweerd is typerend voor de moderne stedenbouw: een afwisseling van hoog- en laagbouw met veel groen. Aan de Rembrandtkade stonden aanvankelijk vier van deze flats; een is er inmiddels afgebroken. Het rivierfront ziet er hier heel anders uit dan dat meer naar het centrum met zijn statige huizen.

De internationale normen voor de moderne architectuur waren: strak en zonder versiering. Veel flats in Nederland uit de periode 1945-1963 voldoen niet aan deze criteria. Ook de appartementengebouwen aan de Rembrandtkade laten een hang naar het verleden zien. Om te beginnen is de hoogte beperkt tot vier verdiepingen. Daarbij speelde ook een praktische overweging een rol, want boven de vier etages was een lift vereist. Ze zijn opgemetseld uit baksteen; moderne bouwtechnieken werden in Nederland pas laat toegepast. Modern is wel het beton rond de

openingen bij de trapportalen. De voorgevel is niet strak doordat de balkons inspringen; deze delen krijgen nu juist een accent door een witte omlijsting. De achthoekige openingen in de trapportieken zijn decoratief. Zoals in alle huizen uit de wederopbouwperiode zijn de ramen groot om zo voldoende licht binnen te laten.

In de loop van de tijd heeft de corporatie Eigen Bouw de woningen al comfortabeler gemaakt, bijvoorbeeld door centrale verwarming te installeren.

Bij de recente verbouwing is ingezet op de milieunormen van deze tijd. De appartementen hebben daardoor nu energielabel B. De renovatie is uitgevoerd op een wijze die volledig aansluit bij de oorspronkelijke architectuur. De zichtbare veranderingen zitten voornamelijk aan de achterkant.

De grijze silo, Zuiderzeestraat 3

De grijze silo is een blikvanger en bepalend voor het silhouet van de stad. Het gebouw is bovendien een herinnering aan een belangrijke episode uit de Deventer geschiedenis. De stad heeft immers een rijk industrieel verleden en was bovendien in de jaren vijftig van de vorige eeuw de vierde doorvoerhaven van Nederland. Dat kwam mede doordat rondom grote landbouwgebieden lagen. Granen en meelproducten voor menselijke en dierlijke consumptie werden hier met binnenschepen aangevoerd uit de zeehavens en ook agrarische producten uit het binnenland werden hier opgeslagen of verwerkt tot mengvoer of meel en dan in zakken verpakt. Voor deze activiteiten waren silo's nodig, hoge gebouwen met bundels van verticale kokers, die van bovenaf gevuld werden. Aanvankelijk werden de goederen naar boven getransporteerd met een jacobsladder (een doorgaande band met bakjes), later met een elevator, een zuiger die met perslucht werkte.

Er waren twee silo's: sinds 1889 stond aan de Bergpoortstraat de silo van Wijers en in 1923 ontwierp M. van Harte een silo voor de firma Lammers in het havengebied, die later werd geteerd en sindsdien 'de zwarte silo' heet. Maar er was meer capaciteit nodig. Daarom besloot de CODO, Coöperatieve Op- en overslag Deventer - Lochem, in 1961 dat er een silo bij moest komen, naast de zwarte. De architect was verbonden aan het NCAVL, Centraal bureau van de Nationale Coöperatieve Aan- en Verkoopvereniging voor de Landbouw. De bouw was spectaculair: drie weken lang werd er onafgebroken beton gestort in een houten glijbekisting, die tijdens het harden steeds omhooggeschoven werd. Het was de eerste silo in Nederland waar deze techniek werd toegepast en misschien zelfs een Europese primeur. De hoogte bedraagt 51 meter. Tegen deze rechthoek aan werd een trap- en liftportaal gebouwd. Apart kwamen er nog een gebouwtje voor de graanzuiginstallatie en een douaneloods. In die laatste werden overschotten opgeslagen, die later bijvoorbeeld naar ontwikkelingslanden werden verscheept.

De silo heeft vier lagen. De onderste is een drie meter hoge kelder, de tweede laag, op de begane grond, is de losvloer. De derde laag is het gedeelte dat voor de opslag diende en de vierde was bestemd voor het vul- en verdeelsysteem en de machinekamer voor de lift.

Meer dan twintig mensen hebben er nooit in het bedrijf gewerkt. Het werken was er niet altijd aangenaam, want allengs werd

er steeds meer tapioca verwerkt. Dit was een buitengewoon stoffige aangelegenheid en zelfs speciale maatregelen (filters, afzuigapparaten, gezichtsmaskers)

Het architectenbureau

boden de medewerkers onvoldoende bescherming.

De bewoners van het aangrenzende Knutteldorp konden er trouwens ook over meepraten, want als de wind ongunstig stond, kon de was niet naar buiten.

In het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw bloeit het bedrijf. Er wordt 160.000 ton per jaar overgeslagen. Tien jaar later verandert de markt en nemen de hoeveelheden sterk af. En in 2000 moeten de zwarte en de grijze silo sluiten. De groene neonletters CODO, die jarenlang van verre te zien zijn geweest, verdwijnen van het dak.

Na enige tijd wordt de gemeente de nieuwe eigenaar. In 2015 verkoopt zij het gebouw aan twee particulieren, die op de bovenste verdieping gaan wonen. Vanaf 2017 is het hele gebouw weer in gebruik. De architecten van Studio Groen en Schild hebben de onderste verdiepingen gehuurd en verbouwd, uiteraard geheel volgens eigen ontwerp. Op de begane grond is het kantoor, op de verdieping werkruimten. Zo blijft de silo een baken in het Havenkwartier met een historische uitstraling en hedendaagse kwaliteit.

Ria de Oude-de Wolf

Wederopbouwwijken, toekomstbestendig?

IJsselkade, flat VtV (1953)

De uitgestrekte woonwijken die na de oorlog zijn gebouwd, zijn inmiddels 55 tot 75 jaar oud. Hoe worden de woningen nu gewaardeerd, hebben zij nog een toekomst in hun huidige vorm en context met het oog op een veranderde bevolkingssamenstelling en de te implementeren verduurzaming? Hoe wordt binnen de corporaties tegen dit huizenbezit aangekeken?

In de publicatie *Licht, lucht en ruimte in Deventer* uit 2021, uitgegeven onder auspiciën van de Stichting Oud Deventer, worden toonbeelden van de wederopbouwarchitectuur beschreven. Voor de waardering van gebouwen en stedenbouwkundige complexen worden vier criteria gehanteerd. Deze zijn: de architectuurhistorische, stedenbouwkundige en cultuurhistorische waarde en de zeldzaamheid. Deze criteria kunnen worden gezien als een latere nadere uitwerking van het begrip 'beeldkwaliteit'.

Beeldkwaliteit

Het begrip beeldkwaliteit werd in de wederopbouwperiode na de tweede wereldoorlog nog niet gehanteerd. In de jaren 1945 tot 1965 was de woningnood groot. Vanaf juni 1942 tot 1945 was er sprake geweest van een bouwstop, in de oorlog waren 86.400 huizen verwoest en 336.500 huizen licht tot zwaar beschadigd. Er was dus een enorm tekort aan woningen. Velen woonden noodgedwongen in bij familie en door materiaalschaarste duurde het jaren voordat de woningbouw goed op gang kwam. Toch werd niet lukraak begonnen met de bouw; er werden heldere uitgangspunten geformuleerd, eerst onder verantwoordelijkheid van het rijk en later van de gemeenten. De wijkgedachte stond centraal. Uitgangspunt was de

menselijke maat. Daarom werd er voorzien in veel (semi-) openbaar groen, in strips met winkels en in scholen op loopafstand. De huizen waren weliswaar klein maar wel divers. De architectuur was sober, er was een goede prijs-kwaliteitsverhouding. In 60% van de huizen konden gezinnen worden gehuisvest. Duplexwoningen, met een of twee voordeuren, werden ook in verschillende wijken in Deventer gebouwd. Voor de Vereniging tot Verbetering van de Woningtoestand in de Gemeente Deventer (VtV) werd in 1953 de eerste flat van die corporatie opgeleverd.

In de nota *het beeldkwaliteitplan* (sic) van het ministerie van VROM (1997) wordt het begrip beeldkwaliteit in algemene termen omschreven als 'alle aspecten die van invloed zijn op de voorspelbaarheid en beleving van de ruimtelijke omgeving en objecten in die omgeving'. Hoe scoren de wederopbouwwijken nu wanneer we de drie kernbegrippen uit de nota als uitgangspunt nemen: structuur, identiteit en belevingswaarde?

Maasstraat, een voorbeeld van een groen lint
(foto C. Vester)

Frans Halsstraat (1949 - 1950), kleine voortuinen en veel auto's (foto E. Zijlstra)

Deze huizen zijn te vinden in Tuindorp en de Zandweerd.

De woningwetwoningen zijn niet zeldzaam: eenzelfde soort wijken met laagbouw en gestapelde bouw zijn in veel steden te vinden. In de flats zijn relatief meer kenmerkende details verwerkt.

Structuur

Kenmerkend zijn de lineaire bouwblokken van onderling nauwelijks verschillende woningen, veelal voorzien van een kleine voortuin, gelegen aan haaks op elkaar staande straten. De tuinen aan de achterzijde en de schuurtjes zijn toegankelijk via een achterpad. De wijken zijn goed bereikbaar via ontsluitingswegen voorzien van groenstroken. De winkels zijn in kleine clusters op verschillende plaatsen in de wijk geconcentreerd en de basisscholen liggen op loopafstand. Oriëntatie, herkenbaarheid en overzichtelijkheid zijn op orde.

Niet voorzien was de opkomst van de auto. Op straat kan nauwelijks meer gespeeld worden, 'onderhoudsvriendelijke' betegeling van de voortuinen rukt op. Sluipverkeer wordt nu tegengegaan door snelheidsbeperkende maatregelen. Het oorspronkelijke stratenpatroon is in Deventer niet aangetast; grote doorbraken voor wegeaanleg vonden niet plaats, behoudens aanpassingen in de Rivierenwijk.

Putmanstraat, vroege bouw (1948) met bijzondere details (foto E. Zijlstra)

Identiteit

Structuur en identiteit vallen ten dele samen. De woningen zijn door materiaalgebruik en architectuur (doorzonwoningen) herkenbaar als bebouwing die uit de wederopbouwperiode stamt. Het lijkt wel alsof bijna alle voordeuren uit dezelfde fabriek komen: glas, onderbroken door een horizontale balk waarin de brievenbus is bevestigd. Sommige bouwblokken onderscheiden zich door kleine in het oog springende details zoals ruitvormige raampjes, uitkragende muren aan de gootuiteinden of opvallende betonelementen bijvoorbeeld rond de trappenhuisen.

Belevingswaarde

In het beeldkwaliteitsplan wordt dit gedefinieerd als "het aanzien, de zichtbare betekenis en de esthetische kenmerken van een gebied, een openbare ruimte of een gebouw". De architectuur van de wederopbouwwijken is vaak monotoon, met baksteen als uitgangspunt en hooguit enige variatie in metseltechnieken en ornamenten. Het ensemble van woningtypes, groen en straatstructuur heeft wel een geheel eigen karakter. De bewoners krijgen de laatste jaren steeds meer waardering voor deze wijken, waarbij de kenmerken zoals die onder structuur zijn beschreven, bepalend zijn. Afgezet tegen de onoverzichtelijke warboel van de bloemkoolwijken die later gebouwd werden, is dat niet onbegrijpelijk.

In de beleving van de kwaliteit van de woningen spelen andere opvattingen een rol dan in de jaren na de oorlog, toen het bemachtigen van welke woning dan ook de eerste prioriteit was. Ook nu is de woningnood hoog, maar beperkte sanitaire voorzieningen en geluidsoverlast worden heel anders ervaren!

Joost van den Vondellaan (1955), winkels en wonen geïntegreerd (foto E. Zijlstra)

Verbrokkeld bezit: opgewaardeerd koop- naast oorspronkelijk huurhuis

Voor aanpassingen in de badkamer zijn voldoende mogelijkheden maar wanneer de vloer in het gehele blok doorloopt, kan geluidshinder moeilijk worden bestreden.

Toekomstgericht?

De woonmarkt is de afgelopen jaren aan sterke veranderingen onderhevig. Koophuizen zijn voor velen onbetaalbaar geworden en het bezit van de wooncorporaties is (op papier) sterk in waarde gestegen. Er worden veel te weinig sociale huurwoningen gebouwd. Het aantal één- en tweepersoonshuishoudens neemt al jaren toe en de vergrijzing vraagt om andere voorzieningen. Hoe moet het nu verder?

De wijkstructuur is de moeite waard om te behouden. Dat geldt ook voor de groenvoorzieningen, zeker nu door hogere zomerse temperaturen de versteende steden in rap tempo opwarmen. Voor het uitbreiden van het groen, bijvoorbeeld door het lichten van tegels, is veelal de medewerking van bewoners noodzakelijk, iets wat niet afgedwongen kan worden. Het lijkt een onmogelijke opgave de geparkeerde auto's ergens anders op te bergen.

De woningen worden door de corporaties goed onderhouden en waar mogelijk aangepast aan de behoeften van de bewoners. Keukens en sanitaire voorzieningen worden regelmatig gerenoveerd. Het is niet altijd goed uitvoerbaar een huis senior-proof te maken. Een traplift plaatsen is technisch mogelijk. Maar de stoel in de gang beperkt de passeerruimte en boven moet soms een kleine slaapkamer worden opgeofferd. Voor een tweede toilet is meestal wel ruimte. Het uitgangspunt is natuurlijk dat de huur

betaalbaar moet blijven. In Deventer betaalt rond 60% van de bewoners van alle sociale huurwoningen een bedrag van € 633 per maand, 15% het hoogste tarief van € 679-752. Voor de kleinere appartementen wordt vaak een veel lagere huur in rekening gebracht. De investeringen betalen zich niet terug, maar geld lenen is voor de corporaties geen probleem dankzij het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW).

Er worden weinig huizen verkocht; de betaalbare woningvoorraad wordt nu zo goed mogelijk op peil gehouden. Soms past een woning niet binnen uitgestippeld beleid of is het bezit van de corporatie verbrokkeld doordat in een bouwblok in het verleden huizen zijn verkocht bij vertrek van de huurder. In het laatste geval is renovatie en verduurzaming moeilijk te realiseren in het gehele blok, want een eigenaar kan niet worden verplicht mee te doen. Kort door de bocht is verduurzaming goed voor het milieu door minder warmteverlies en goed voor de bewoners door verhoging van het wooncomfort en lagere lasten. In een convenant is vastgelegd dat sociale huurwoningen in 2050 fossielvrij en tegelijkertijd betaalbaar zullen zijn. Het streven is nu al alle woningen te kunnen voorzien van een energielabel B. In de Zandweerd wordt een warmtenet voorzien maar de realisatie lijkt vertraging op te lopen.

Sloop en vervangende nieuwbouw is vaak niet de beste manier van verduurzaming vanwege onbedoelde effecten van energieverbruik en stikstofuitstoot tijdens de bouw. Als starterswoning zijn deze huurwoningen zeer gewild; wanneer een huis toch op de markt komt wordt het snel verkocht en door de nieuwe bewoners vaak vergroot en geïsoleerd.

Verkocht, vertegelde voortuin

Conclusie

Het is de moeite waard de naoorlogse wijkstructuur te behouden en de woningen te verduurzamen. De huizen zijn groot genoeg voor de huidige bewonerssamenstelling en kunnen aangepast worden, bijvoorbeeld voor senioren. De architectuur is voorspelbaar, wordt niet door iedereen op dezelfde manier gewaardeerd maar heeft de tand des tijds goed doorstaan. Het behoud van deze architectuur is niet de eerste prioriteit van de corporaties, het op peil houden van de kwaliteit en aanbieden van voldoende betaalbare woningen bepaalt het beleid.

Voor scholen ligt het lastiger. Er wonen minder kinderen in de wijken. De eisen die aan de scholen worden gesteld, zijn veranderd en renovatie van bestaande gebouwen, isolatie en verbetering van de ventilatie, kan alleen tegen hoge investeringen zodat sloop onvermijdelijk lijkt. Niet alleen verdwijnen zo iconische gebouwen uit de wederopbouwperiode uit de wijken, maar ook verandert de belevingswaarde van de omgeving. De kleinschalige wijkwinkels hebben vaak hun oorspronkelijke functie verloren: de meeste levensmiddelen worden elders gekocht. Maar er lijkt een toekomst te zijn voor gespecialiseerde winkels en door de vergrijzing zou de behoefte aan kleine winkels die dagelijkse levensbehoeften in het assortiment hebben, wel eens kunnen toenemen.

Hans Kaajan

Voor dit artikel heb ik naast de genoemde publicaties gebruik gemaakt van de informatie op de websites van Eigen Bouw, Ieder1 en Rentree; tevens heb ik oriënterende gesprekken gevoerd met de directeuren van de twee laatste woningbedrijven.

Prinses Beatrixschool, Oudaenstraat 1-3
(foto E. Zijlstra)

Scholen uit de wederopbouwperiode

Wat doe je als een gebouw niet meer aan de eisen van de tijd voldoet? Die vraag is ook actueel voor de scholen uit de periode van de wederopbouw. En het antwoord is doorgaans: slopen. Dat betekent dat er een hele generatie gebouwen dreigt te verdwijnen. En daarmee een tijdsbeeld.

oals overal zijn er hier al veel scholen uit de wederopbouwperiode verdwenen en het is onzeker hoe lang de overige er nog zullen staan. Ik bespreek hier vijf gebouwen met een onzekere toekomst.

Vijf scholen in Deventer

De oudste is de Prinses Beatrixschool aan de Oudaenstraat 1-3 (1955, J. Reitsma). Een jaar jonger is een complex van drie scholen: de RK ulo aan de Van Hetenstraat 57 (J.J.P. Haket), de Dr. A. van Voorthuysenschool voor buitengewoon lager onderwijs (blo) aan de Van Hetenstraat 59 (Openbare Werken Deventer/ ir. C. de Heer) en de lagere school St. Bernardus aan de Dorrestraat 1 (J.J.P. Haket).

Ten slotte gaat het over de Gemeentelijke Technische School (GTS) aan de Ludgerstraat (1970, J.B.N. Koning en J.C. Rentjes); eigenlijk valt die buiten de officiële periode van de wederopbouw, die immers in 1965 eindigt, maar de ideeën dateren al van 1958 en de architectuur past in het beeld.

Ideeën over de maatschappij

Nieuwe wijken werden als geheel gepland. Daarbij diende de 'wijkgedachte' als uitgangspunt, die inhield dat bewoners binnen hun wijk alles moesten kunnen vinden wat ze dagelijks nodig hadden. Scholen voor jonge kinderen hoorden daar bij. Aanvankelijk waren er aparte locaties voor kleuters en voor lagere-schoolleerlingen. Maar er waren schoolbesturen en onderwijzend personeel die vonden dat de overgang voor de jonge kinderen veel vloeiender moest zijn en dat alle kinderen daarom samen in één gebouw moesten worden ondergebracht of in gebouwen pal naast elkaar.

In Deventer ontwierp A.C. Nicolai in 1963 zo'n combinatieschool, een complex met groen en speelvoorzieningen en met een innovatieve architectuur. Het kwam te liggen op de hoek van de Koningin Wilhelminastraat en de Prinses Beatrixstraat. Niet veel later werd op hetzelfde terrein een identiek gebouw toegevoegd voor bijzonder kleuter- en lager onderwijs. Nicolai was ook de architect van soortgelijke scholen die rond 1970 werden gebouwd aan het Groenewold en aan de F. van Blankenheimstraat. Er waren plannen voor in totaal acht gecombineerde scholen. Maar de bestuurders in Den Haag vonden deze innovatie veel te ver gaan en staken er een stokje voor. Dat gebeurde ook in andere steden. Vervolgonderwijs hoefde niet per wijk geregeld te worden en had in de eerste jaren na de oorlog geen prioriteit. De vraag ernaar bleek echter groter dan gedacht. Natuurlijk was de geboortegolf daar debet aan en bovendien was de leerplicht verlengd tot zestien jaar. De maatschappij had grote behoefte aan gespecialiseerde vakmensen en daarom gingen de technische scholen een steeds uitgebreider vakkenpakket aanbieden. Daarvoor waren veel praktijklokalen nodig en dus ruime scholen.

Dergelijke grote schoolgebouwen hadden een functie als markant punt tussen de huizen, waarbij het effect nog werd versterkt door de groene entourage. Bij de GTS lagen sportvelden. Dit groen ging naadloos over in openbaar groen. Zo werden school en samenleving meer op elkaar betrokken. Het scholencomplex bij de Van Hetenstraat, omgeven door gras en bomen, zorgde samen met de kerk en de rij winkels aan het Mariënburchplein voor afwisseling in het bebouwingspatroon. Bescheidener

was het groen bij de Prinses Beatrixschool, maar daar was wel een ruime speelplaats.

In de hele maatschappij was de verzuiling prominent aanwezig en dus ook in het onderwijs. De RK zuil voorzag in afzonderlijke scholen voor jongens en voor meisjes. Aan de Van Hetenstraat 57 opende in 1956 de RK ulo voor meisjes; de jongens kregen les aan het Spijkerpad. De Mammoetwet van 1968 betekende in twee opzichten een keerpunt: het schooltype werd veranderd in mavo en was toegankelijk voor beide geslachten. Een ander onderscheid maakte de GTS, die twee ingangen had: een voor docenten en bezoekers, een voor leerlingen.

Ideeën over het onderwijs

In de nieuwe pedagogische inzichten stond de vorming van de individuele leerling centraal, met aandacht voor cognitieve en expressieve vaardigheden. Daartoe werden nieuwe werkvormen ontwikkeld en dat vereiste ruimere lokalen met los meubilair in een flexibele opstelling in plaats van vaste banken. In de blo-school waren de klaslokalen zo groot dat de jongens er bijvoorbeeld ook konden timmeren, de meisjes koken. Een moderne school diende daarnaast te beschikken over een aula, want er werd groot belang gehecht aan gezamenlijke activiteiten van alle leerlingen, zoals weekafsluitingen, zingen en toneel. In de blo-school en in de GTS is een gedeelte van de vloer verhoogd tot een podium.

De RK ulo aan de Van Hetenstraat is een halschool
(foto E. Zijlstra)

Van Hetenstraat 57, RK ulo, ritmische gevelindeling (foto E. Zijlstra)

De school was de plaats bij uitstek waar de jeugd in contact kon komen met kunst. Het rijk stelde in 1955 de éénprocentsregeling in voor scholen, die inhield dat 1% van de bouwsom besteed moest worden aan kunst. In de hal van de GTS is door Jo Pessink een wandplastiek gemaakt van golvend metselwerk en bij de entree kwam een plastiek te staan van Renate Vincken. Zij maakte ook een abstracte plastiek voor de blo-school.

Dorrestraat 1, lagere school St. Bernardus

Van Hetenstraat 59, Dr. A. van Voorthuysenschool voor buitengewoon lager onderwijs
(foto E. Zijlstra)

Ludgerstraat, Gemeentelijke Technische School met uitbreiding uit de jaren negentig

Ideeën over bouwen

Het adagium van de wederopbouw, 'licht, lucht en ruimte', werd zichtbaar in de ruime opzet van de scholen en in de groene omgeving. Verder is bij alle gebouwen opvallend veel glas gebruikt om overal zonlicht toe te laten. Bij de GTS bestaat één gevel zelfs geheel uit gekoppelde vensters. Ook de Beatrixschool heeft een enorme vensterpui. Eentonig zijn dergelijke massale glaspartijen niet, doordat ze zijn ingedeeld met roeden, veelal van staal.

Er werd volop geëxperimenteerd met nieuwe vormgeving van de gebouwen, mede naar buitenlands voorbeeld. Traditioneel was de gangschool, een lange gang met aan één of twee kanten lokalen. De ulo aan de Van Hetenstraat en de Beatrixschool zijn halscholen. Daar liggen de lokalen rond een centrale hal, die extra licht binnenlaat en ruimte biedt voor gezamenlijke bijeenkomsten; op de verdieping is een galerij.

Grote gebouwen werden verdeeld in blokken, die speels werden gerangschikt. Dat had een ritmisch effect, net als de plaatsing van de ramen. Een mooi voorbeeld is de RK ulo. De GTS heeft een L-vorm met een lage vleugel zonder verdieping en een hoge vleugel met drie bouwlagen. In de lage vleugel zijn de praktijklokalen ondergebracht, in de hoge de theorielokal; daartussen ligt de aula.

Een manier om een pand een eigentijdse uitstraling te bezorgen, is een plat dak. Dat is toegepast op de RK ulo, de GTS en de Beatrixschool. Daarnaast zijn er moderne bouwmaterialen gebruikt, zoals beton en staal. De GTS bijvoorbeeld heeft een betonskelet, gevuld met bakstenen. De andere twee scholen houden het bij zadeldaken. De blo-school is sowieso traditioneel als gangschool, uitgevoerd met baksteen en houten kozijnen.

En nu?

In de drie panden van het RK complex bij de Van Hetenstraat komen al jaren geen leerlingen meer en de gemeente heeft het voornemen op deze plek zo'n honderd woningen te zetten, ook al heeft het Oversticht in een culturele waardenstelling geconcludeerd dat de blo-school beslist de moeite van het behouden waard is. Hij is goed bewaard en daarmee een intussen zeldzaam voorbeeld van de architectuur van zijn tijd, van het woekeren met de schaarse materialen, van de onderwijskundige vernieuwingen (de ruime lokalen met grote ramen, de hal), van de ligging in het groen. Met betrekkelijk weinig moeite zou er een kunstencentrum van te maken zijn, zodat niet alle kunstenaars die er nu zitten hun atelier kwijtraken. Sloop van het hele cluster scholen zou de stedenbouwkundige opzet aantasten. Heemschut heeft de gemeente gewezen op de mogelijkheden van herbestemming.

De lts is verouderd. Ook hier heeft een onderzoek naar de cultuurhistorische

waarde behoorlijk wat positieve punten opgeleverd: de geschiedenis van het technisch onderwijs, de typerende architectuur (de raamstroken met stalen roedeverdeling, de betonstructuur met bakstenen invulling), de plaats in de wijk, de kunst; het baksteen reliëf van Jo Pessink is heel moeilijk te verplaatsen. Bovendien zien we in de lts nog veel terug van een andere, inmiddels verdwenen school, de RK St. Bernardus technische jongensschool aan de Willem de Zwijgerlaan uit 1959 van J.J.P. Haket en G. Heijnen; de plannen hiervoor waren net iets eerder klaar dan die voor de GTS. De gelijkenis is frappant. Wel is er bij de lts in de jaren '90 een stuk aangebouwd. Bij de lts moesten gemeente en schoolbestuur kiezen tussen renovatie of nieuwbouw. Na veel plussen en minnen zijn ze tot de conclusie gekomen dat een grondige opknapbeurt onvoldoende is, zeker voor de lange termijn. Heemschut verzet zich niet tegen nieuwbouw, maar pleit ervoor in dat geval wel de aula met de hoge ramen en het baksteenreliëf te behouden.

De plannen om deze vier scholen af te breken, zijn in een vergevorderd stadium. Minder somber ziet het er op dit moment uit voor de Beatrixschool. Hier is vanaf 1990 de Montessorischool gehuisvest.

Heemschut stelt voor de monumentenstatus aan te vragen om sloopplannen voor te zijn.

Het gymnasium aan de Nieuwe Markt krijgt een andere bestemming, het Geert Groote College vervult nog zijn oorspronkelijke functie. Maar van de samengevoegde kleuter- en lagere scholen in Keizerslanden en Borgele, eens een revolutionair onderwijsconcept, is geen spoor meer te bekennen. En als we niet oppassen, bestaan al die andere minder monumentale gebouwen binnenkort alleen nog op foto's en in verhalen.

Ria de Oude-de Wolf

Met dank aan Peter Dekker voor alle informatie.

boekbespreking

Herman Lubberding

De Noordenbergtoren te Deventer (1487-1772). De geschiedenis van de stad Deventer voor, tijdens en na de Tachtigjarige Oorlog en het archeologisch en bouwhistorisch onderzoek van het complex Noordenbergtoren

Zwolle, 2022

ISBN: ISBN 978-90-8932-073-5

Prijs: € 12,50

eel archeologische vondsten zijn gedaan tijdens sloopwerkzaamheden. Zo ook in 1988 de restanten van de Noordenbergtoren. De vondst kreeg vrijwel meteen de status van rijksmonument. Herman Lubberding, destijds coördinator archeologie bij de gemeente, heeft nu veel van wat er bekend is over de toren samengebracht in een boek.

In de eerste helft beschrijft Lubberding de toren als onderdeel van de verdedigingswerken en plaatst hij deze in de context van de situatie in Deventer en grotere historische ontwikkelingen. Daarbij baseert hij zich op bestaande geschiedschrijving, maar ook op bewaard gebleven documenten, kaarten en prenten. Uit de financiële administratie blijkt bijvoorbeeld dat de bouw een enorm project was. De toren werd extra imposant door een hoge spits.

1578

Een apart hoofdstuk is gewijd aan de gebeurtenissen in 1578. De stad werd belegerd en de belegeraars groeven ondergrondse gangen om ongezien de Noordenbergtoren te bereiken. Maar hun actie bleef niet onopgemerkt en de belegerden op hun beurt groeven een luistergang, een verdedigbare gang langs de torenmuur. Het lukte de belegeraars niet op deze plek de stad binnen te komen. Later lukte dat alsnog langs een andere route. Ze hadden intussen wel de spits van de toren geschoten.

Daardoor had de toren voorgoed aan allure ingeboet. Daar kwam nog bij dat hij zijn strategische functie kwijtraakte toen er in 1591 een geheel nieuw verdedigingsstelsel werd aangelegd. In zijn nadagen diende hij nog als kazerne, gevangenis, munitiedepot. In 1772 werd hij gesloopt.

Het archeologisch en bouwhistorisch onderzoek

De tweede helft van het boek gebruikt Lubberding voor een nauwgezette beschrijving van het onderzoek, dat in 1988 begon. Hierdoor is het beeld belangrijk aangevuld: bijvoorbeeld waar precies de Noordenbergtoren heeft gestaan, hoe dik de muren waren en welke proporties andere onderdelen van het complex hadden. De tunnels die de belegeraars in 1578 groeven zijn teruggevonden, net als de luistergang, die gereconstrueerd kon worden.

Een informatief geheel

Lubberding slaagt erin de complexe historische context helder te presenteren. Een enkele maal kan hij de verleiding niet weerstaan een interessant zijpad in te slaan, zoals wanneer hij uiteenzet dat Willem van Oranje niet revolteerde tegen de Spaanse koning, maar alleen tegen de wrede praktijken van Alva. Instructief zijn de vele kaarten en prenten, niet in de laatste plaats dankzij de uitstekende toelichtingen. Dat geldt ook voor de foto's die het tweede deel illustreren.

In de parkeergarage aan de Gibsonstraat is een gedeelte van de restanten van de Noordenbergtoren te bekijken.

Ria de Oude-de Wolf

Praamstra

boekhandel

Lange Bisschopstraat 1 Deventer

openingstijden

ma 12-18
di 9.30-18
wo 9.30-18
do 9.30-21
vrij 9.30-18
za 9.30-18
zo 12-17

www.boekhandelpraamstra.nl

De Fontein van Bürgi en het gemeentelijk beleid

*De Fontein van Bürgi
(foto Heemschut / Peter Dekker)*

Het bestuur van de Stichting Oud Deventer (SOD) vernam begin januari dat mogelijk op korte termijn het bescheiden, maar markante kunstwerk De Fontein (1971) van de Zwitsers-Nederlandse beeldhouwer Jeannot Bürgi (1939-2011) dreigde te worden weggehaald en voorlopig bij het Groenbedrijf zou worden opgeslagen. Bürgi heeft als steenhouwer in Nederland veel werk voor de openbare ruimte gecreëerd, vooral in Utrecht en Deventer.

óór dit gerucht was niemand van onze stichting ermee bekend, dat in de plannen om het Grote Kerkhof een nieuw aanzien te geven geen plaats meer was voor dit kunstwerk. Op de gepubliceerde tekeningen van dit grote werk was niet te ontdekken dat de fontein zou moeten wijken, ook niet toen we later nog eens heel goed keken. De SOD heeft bij de gemeente gereageerd op de plannen voor het Grote Kerkhof die haar bekend waren en was daardoor helaas niet op tijd met haar reactie op de plannen met de fontein. De Stentor heeft met een groot artikel nog geprobeerd de publieke opinie te beïnvloeden met een reportage over de weerstand tegen de plannen bij geïnteresseerde deskundigen en erfgoedinstellingen. Ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) vroeg zich af waarom nu precies het kunstwerk van het Grote Kerkhof moest verdwijnen. De erfgenamen van Bürgi waren door de gemeente niet op de hoogte gesteld van het voornemen. Op het Grote Kerkhof zou een nieuw waterelement komen en binnen dit project zou volgens Jan van Minnebruggen, de ontwerper van het vernieuwde plein, een tweede waterelement, i.c. De Fontein van Bürgi, niet in te passen zijn.

De geschiedenis

De fontein op het Grote Kerkhof van Bürgi was een geschenk aan de stad Deventer van de toenmalige blikfabriek Thomassen & Drijver, een bedrijf dat van onschatbare waarde is geweest voor de stad. Een ander deel van dit

geschenk aan de gemeente was de restauratie van de stoofzettershuisjes tegen de gevel van de Mariakerk. Deze hoek van het Grote Kerkhof heeft een heel intiem karakter. De ruimte vóór de toren en ingang van de Lebuinuskerk, waar aanvankelijk het verzetsmonument had gestaan, was een ideale plek voor het kunstwerk. Bijzonder is dat volgens overlevering de fontein precies boven een oude wel gesitueerd was. Als hij verplaatst zou worden, vervalt dit verband en raakt de stad deze natuurlijke bron kwijt. Het kunstwerk is gemaakt van basaltlava, een zeer duurzaam materiaal, en heeft daardoor weinig onderhoud nodig. Af en toe schoonsproeien is voldoende. Helaas is zelfs van dat minieme onderhoud weinig terechtgekomen; de fontein verkeert in een desolate toestand. Maar met weinig inspanning zou hij weer in oude glorie te herstellen zijn.

Pleidooi voor behoud

De fontein heeft een hoge erfgoedwaarde. Voor de Stichting Oud Deventer, geïnspireerd door de bekende Deventer beeldhouwer Károly Szekeres en met steun van Heemschut en van enkele prominente medestanders, was er voldoende reden haar bezorgdheid uit te spreken bij de gemeente. Wij hebben er bij het College van B&W en de gemeenteraad op aangedrongen dat de fontein op zijn oorspronkelijke plaats zou blijven staan. Maar de politiek heeft anders beslist. In maart is hij van zijn plaats gehaald en (hopelijk) opgeslagen bij het Groenbedrijf.

Het stappenplan van de RCE

Deze vervelende geschiedenis was voor ons de aanleiding om ons verder te verdiepen in de status van kunst in de openbare ruimte. De gemeente verwees ons naar de RCE, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, die ons op weg zou kunnen helpen.

De RCE zegt in zijn website: "Kunst in de openbare ruimte vormt een belangrijk deel van ons cultureel erfgoed. Denk daarbij aan bouwbeeld-houwwerken, vrijstaande sculpturen, omgevingskunst, herdenkingsmonumenten, Land Art, installaties en monumentale kunst in onze directe woon- en leefomgeving. Deze toegankelijke en vaak laagdrempelige kunst is kwetsbaar. Allerlei factoren hebben invloed op deze objecten en kunnen ongewenste veranderingen en schade veroorzaken."

De RCE heeft een stappenplan ontwikkeld dat kan helpen bij het beheer en behoud van deze kunstwerken. Dit stappenplan is uitgewerkt in een document van 127 bladzijden en is te vinden op <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2021/01/01/stappenplan-kunst-in-de-openbare-ruimte>.

Verder optreden van de gemeente

Mede naar aanleiding van het kritische artikel in *De Stentor* besloot de gemeente bij het vervolgtraject zorgvuldiger te werk te gaan. Zij heeft contact gelegd met de erven van de kunstenaar en met de rechtsopvolger van de schenker, Trivium Packaging.

De familie Bürgi is bereid mee te denken over mogelijke nieuwe locaties. Trivium wil betrokken worden bij de technische uitvoering van de herplaatsing, als mogelijk sponsoortraject in samenwerking met de Technicampus Stedendriehoek, een bbl-opleidingsinstituut voor technische beroepen (beroepsbegeleidende leerweg). Allereerst is er een inventarisatie gemaakt van mogelijke nieuwe locaties, in samenwerking met onder meer het binnenstadsmanagement en met de betrokken erfgoedorganisaties. Aan de Adviesraad Kunst in Openbare Ruimte (Adviesraad KOR) is gevraagd deze inventarisatie te bespreken en de locaties nader te beoordelen op geschiktheid. De KOR zou ook de familie van de kunstenaar erbij betrekken.

Belangrijke kaders bij deze eerste selectie zijn de waardenstelling van het kunstwerk en de gemeentelijke visie op kunst in de openbare ruimte. In een volgende fase is uiteraard ook het gemeentelijk beeldkwaliteitsplan van belang en is de PAR aan zet voor advies over de geselecteerde locatie. Uiteindelijk is de beslissing aan het College van Burgemeester en Wethouders.

Diepenveenseweg bij het oude postkantoor, werk van Jan van Wijk. Deze betonnen platen vormen als het ware een reusachtige brievenstandaard. De huurder gebruikte ze een tijdlang als reclamezuil.

Ooit was dit een fleurige versiering van het viaduct over de Hoge Hondstraat.

Drie mogelijkheden

Bij de discussie over geschikte locaties om er de fontein te herplaatsen zijn de SOD, Heemschut en enkele historici uitgenodigd een bijdrage te leveren. Tot nu toe zijn er drie plaatsen genoemd:

- Architect Jan van Minnebruggen opperde de mogelijkheid van plaatsing op de nieuw in te richten Nieuwe Markt.
- Een tweede voorstel is afkomstig van binnenstadsmanager Peter Brouwer. Hij noemt het kruispunt Broederenstraat/Engestraat/Broederenplein, schuin voor de ingang van de Broederenkerk. Het voelt alsof dit lege pleintje voor de kerk al jarenlang wacht op een karaktervolle invulling. De gemeente noemt dit voorstel prematuur, omdat er plannen in de maak zijn voor herinrichting van het Broederenplein. De vraag is of het één het ander moet uitsluiten.
- De derde optie is het Lamme van Dieseplein voor de restanten van de kapel van het Ceciliaconvent; om precies te zijn het watertappunt daar ter plaatse. Het is in ieder geval een interessant gegeven dat dan twee kunstwerken van Bürgi in elkaars blikveld zouden komen te staan.

Mozaïek van Willy Zandvliet, Groei, in de hal van de Europa-school aan de Jan Luykenlaan. De school is afgebroken en het mozaïek is verdwenen (foto D.W.Nijland)

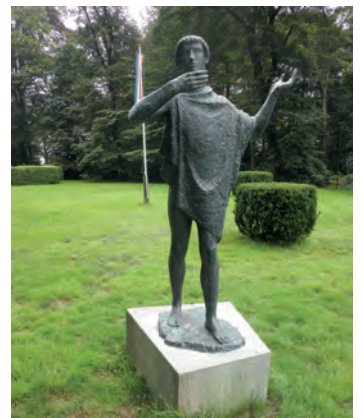
Gemeentelijk beleid

Het ziet er nu naar uit dat er voor De Fontein van Bürgi een oplossing komt. De vraag is hoe het komt dat er eerst van alles mis is gegaan. Dat is des te opmerkelijker omdat we weten dat er in 2010 binnen de gemeente al een intern verbetertraject is gestart voor de omgang met kunst in de openbare ruimte. Het kunstenlab heeft op verzoek van de gemeente een inventarisatie gemaakt van buitenkunst. Ook verscheen een gemeentelijk visiestuk *De sokkel voorbij*, dat handvatten biedt voor het plannen, verwijderen of verplaatsen van een kunstwerk en dat de procedures beschrijft. Communicatie met kunstenaars en erfgenamen vormt een onderdeel daarvan, evenals tijdige betrokkenheid van de Adviesraad KOR. Het College van B&W besluit uiteindelijk over verwijdering en herplaatsing van kunstwerken in gemeentelijk eigendom.

De inventarisatie is te vinden op <https://buitenkunstindeventer.nl/kunstwerken>. Er blijkt een rijkdom aan kunstwerken te zijn, met veel variatie. Maar ook is te zien dat er al het een en ander verdwenen is. En we weten ook dat creaties die deel uitmaken

Reliëf van Gerard Bruning, *Het aards paradijs*, boven de ingang van De Boerhaave/Etty Hillesum Lyceum. Het is gescheurd en wordt al jaren afgedekt met een banner (foto P. Dekker)

Beelden van Jannie Brugman-de Vries, *Grieks meisje* en *Romeinse jongen*, aan weerszijden van de ingang van het voormalige Alexander Hegius Gymnasium/MMS. Ze wachten nog steeds op herplaatsing (foto M. Swart)

van een gebouw vaak geruisloos verdwijnen als dat pand wordt gesloopt of grondig verbouwd. Dat dreigt nu bijvoorbeeld te gebeuren met de wandplastiek van Jo Pessink in de lts aan de Ludgerstraat, zoals u elders in dit nummer kunt lezen. Een ander punt is dat kunstwerken meestal feestelijk worden onthuld, maar dat vervolgens het onderhoud nogal eens te wensen overlaat.

Helaas, op papier is het beleid van de gemeente in orde, maar dit jaar is gebleken dat de aandacht inmiddels flink is verflauwd. Er moet een dikke laag stof verwijderd worden. Dan zullen ongelukkige incidenten zoals dat met De Fontein van Bürgi hopelijk niet meer voorkomen.

Neelco Osinga

Wilt u ons steunen?

Word donateur. U steunt daarmee onze inspanningen om het gebouwde culturele erfgoed binnen de stad Deventer te behouden. U kunt zich per brief of per e-mail aanmelden bij het redactieadres of bij het secretariaat (zie rechterkolom).

De *Nieuwsbrief Oud Deventer* wordt toegezonden aan beleidsmakers, ambtenaren en donateurs van de SOD.

Penningmeester

Donaties kunnen worden overgemaakt op rekening NL 65 ABNA 063.16.63.002 t.n.v. Penningmeester Stichting Oud Deventer.

Secretariaat SOD

N. Osinga
Prof. Eijkmanstraat 17
7415 EK Deventer
Telefoon 0570-623139
E-mail: secretariaat@oud-deventer.nl

Redactieadres

Ria de Oude-de Wolf
Schimmelpennincksingel 28
7431 ZM Diepenveen

Bezoek onze website

Breng een bezoek aan de vernieuwde website van de Stichting Oud Deventer!
www.oud-deventer.nl.
Onder het kopje 'bestuurszaken' vindt u ons privacybeleid.

Advertentie

Corps 9 geeft graag mooi verzorgde boeken uit. Over het algemeen zijn dit boeken die betrekking hebben op de historie van Deventer. Heeft u een mooi onderwerp en wilt u publiceren? Neem contact op met Pieter Ellens, telefoon 0570-617509

www.corps9.nl

Colofon

De Stichting Oud Deventer komt al vanaf 1948 op voor het behoud van gebouwd erfgoed binnen de gemeente Deventer, van panden met een historische en culturele waarde. We gaan in gesprek met het gemeentebestuur wanneer deze monumenten in het geding dreigen te komen. Daarnaast publiceren wij over gebouwen en ensembles om bij voorbaat de aandacht op hun waarde te vestigen. Deze *Nieuwsbrief* verschijnt sinds 1996 tweemaal per jaar, en wordt verspreid onder onze donateurs. Andere belangstellenden kunnen, zolang de voorraad strekt, een gratis exemplaar vinden bij de Athenaeumbibliotheek en de boekhandels Praamstra en Broekhuis. Voor de inhoud van de artikelen van redactieleden is de redactie als geheel verantwoordelijk.

Redactie Hans Kaajan, Neelco Osinga, Ria de Oude-de Wolf
Fotografie De foto's zijn gemaakt door de redactie, tenzij anders vermeld.
Vormgeving Allison grafische vormgeving, Deventer
Druk Ovimes, Deventer

ISSN 1872-7735

